

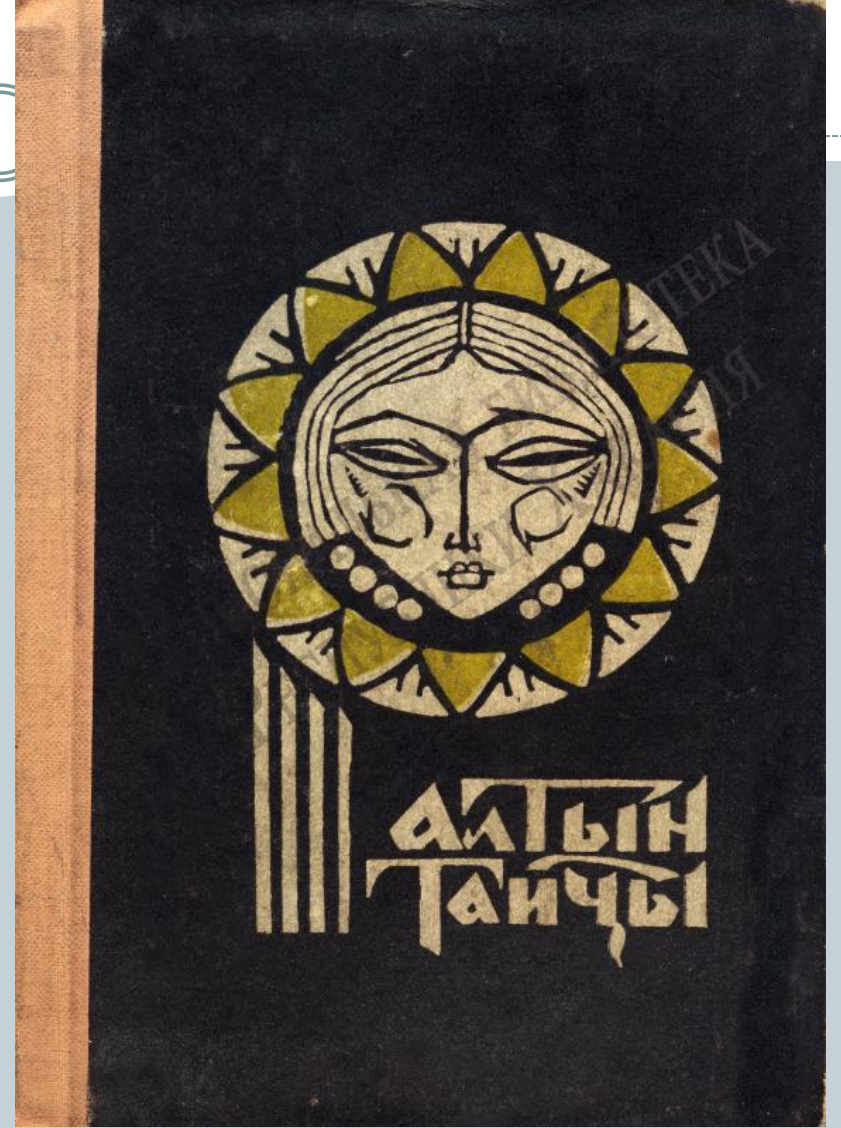
Altın Taycı Destanı: Olay Örgüsü

TL 4068 Kuzey-Doğu (Sibirya) Türk Halk Edebiyatı

Prof.Dr. Gülsüm Killi Yılmaz

Altın Taycı destanında kısaca Altın Taycı'nın, halası Altın Arığ ve kardeşi Ay Mirgen ile onların çocuklarının olağanüstü güçlere sahip olumsuz kahramanlar ile olan mücadelesi, evlenmeleri ve bu sırada başlarından geçen fantastik olaylar anlatılır. Bu bakımdan Altın Taycı destanının konu bakımından en eski destanların özelliklerini gösterdiği söylenebilir. Ancak, destanın başkahramanının erkek oluşu, destanda kadın kahramanların geri planda konumlanmaya başlaması gibi bakımlardan eski toplum düzeninin değişmeye döneme ait destan özelliği taşıdığı da söylenebilir.

Altın Taycı Destanında olay örgüsü şu şekildedir:

- Ak yazıda hayvanlarının otladığı Ak deniz nehri kıyısınca yaşayan halkın hanı Ah Han ile karısı Ayazın Arıĝ'ın yurdunda çocukları yorga kula atlı Altın Taycı, onun henüz adı konulmamış üç yaşındaki erkek kardeşi ile anne babaları hayatta olmadığı için onlara göz kulak olan ve evlenme yaşı çoktan gelmiş olan halaları Altın Arıĝ yaşamaktadır. Altın Taycı ne halkla ne de yurdun hayvanlarıyla ilgilenmektedir, yönetimden sorumlu memur Altın Çayzan ile içki ve eğlence peşinde gezmektedir. Altın Arıĝ'ın bu duruma çok canı sıkılmaktadır.
- Altın Arıĝ, çobanlardan köyün sürülerine hayvanların saldırdığı haberini alır. Altın Taycı yine ortada yoktur. Altın Arıĝ altı hizmetçiyi Altın Taycı'yı bulmak üzere gönderir. Hizmetçiler Altın Taycı'yı köyün sonundaki bir evde eğlenirken bulurlar ve sarhoş vaziyette getirirler. Altın Arıĝ çok öfkelidir. Altın Taycı'nın durumunu görerek onlara babalarıyla ilgili başından geçenleri anlatır.

•Altın Arıĝ'ın anlattıklarına göre Ah Han da Altın Taycı gibi burnunun dikine giden bir kimsedir. Bir gün Ah Han, gökyüzüne ulaşan kayanın üzerinde ilah kızı arılı Purhan'ın hiç kimsenin ulaşmaması için yaratıldıĝı yere çıkar. Bunun sonucunda Ah Han atıyla birlikte taşa dönüşür. Anneleri Ayazın Arıĝ da eşini bulmak için yeni doĝmuř yavrusunu bir yana bırakıp altın guguk kuşuna dönüşerek arılı Purhan'ın olduĝu yere gider. İlahların izin vermediĝi bu yere ulařtıĝında atından iner inmez guguk kuşu görüntüsüyle taşa dönüşür. Burada uzak yerlerde kara yerin kenarında, kara gĝn dibinde gĝn deliĝi olan yerde benekli sarı atlı Tozay Han'ın kızı Tolay Arıĝ yaşamaktadır. arılı Purhan ile Tolay Arıĝ anlaşırlar. Altın Taycı daha dokuz yaşında iken Altın Arıĝ, Ah Han'ı geri döndürebilmek için Altın Taycı'yı her Őeyin başı yaparak yola koyulur. Böylece Tolay Arıĝ'ın topraklarına kadar gider. Tolay Arıĝ'a yardım etmesi için yalvarır. Tolay Arıĝ yardım isteĝini reddeder ve Altın Arıĝ'ın küstahça oraya gelmesine kızarak kavgaya başlar. Ancak kavga sırasında Altın Arıĝ, Tolay Arıĝ'ın sıradan bir canlı olmadığını anlar. Aĝabeyi Tozı Möke de büyük bir alptır. Altın Arıĝ kendisinin saf gücünün onlarla mücadeleye yetmeyeceĝini anlayarak oradan dörtnala uzaklaşır. Tolay Arıĝ Altın Arıĝ'ın peşine düşer. Altın Arıĝ tam gĝn deliĝinden geçerken Tolay Arıĝ yetişip ak kır atının kuyruk kemiĝini ortasından keser. Altın Arıĝ yorgun bir halde Alıp Han Hıs'ın evine gelir. Burada üç gün kalır. Alıp Han Hıs  gün sonra Altın Arıĝ'ı yolcu ederken birden Altın Arıĝ'ı kendisinin evlenmeyi planladıĝı Tozay Han'ın oĝlu Tozı Möke'ye musallat olmakla suçlar. Böylece dokuz gün sürecek bir kavgaya tutuşurlar. Sonuçta Altın Arıĝ Alıp Han Hıs'ı öldürür. Ancak bu arada Alıp Han Hıs'ın üç yaşındaki erkek kardeşi yetişip erkek olmuş, Al Atlı Han Mirgen adını almıştır. Altın Arıĝ bütün bu olan biteni Altın Taycı'ya anlattıktan sonra, Altın Taycı'yı Han Mirgen'in intikam duygusuyla dolu olarak geleceĝi konusunda uyarır.

- Altın Arığ, Altın Taycı'yı yanına aldığı Altın ayzan ile gece gündüz eğlence peşinde koşmakla suçlar. Altın Arığ ile Altın Taycı savaş kıyafetlerini giyerek mücadeleye girerler. Kavganın sonunda Altın Taycı pes eder, Altın Arığ'ın sözünden çıkmayacağına söz verir. Altın Arığ da onu öldürmez. Birlikte köye dönerler.
- Altın Taycı artık bütün görevlerini yerine getirmekte, hayvanların hesabını tutmak üzere erkenden kalkıp işe koyulmaktadır. Ancak bir gün sabah kalktığında "güneşin ters tarafında, nehir kıyısında, demir dağın eteğinde" Tibet Han'ın yaşıadığını, Tibet Han'ın kızı Tiben Arığ için bir karşılaşma düzenlendiğini duyar. Bu karşılaşmaya kızıl kır atlı Alıp Hırçotay ve arkadaşlarının da geleceklerini duyar. Kendisi de orada bulunup arkadaşlarına destek olmak ister. Altın Taycı hizmetçilere Altın Arığ sorarsa avlanmaya gittiğini söylemelerini isteyerek yorga kula atı ile yola koyulur.
- Altın Taycı dağları, bozkırları aşarak Tibet Han'ın yurduna gelir. Ak saray evin önünde Tibet Han'ın demir tüylü gök kır atı durmaktadır. Onun yanında karşılaşma için gelen diğer alpların atları vardır. Ters tüylü soluk yağız atlı Hara Han'ın oğlu Hara Moos, onun ablası ak alınlı kuzguni yağız atlı Hara Ninci, kızıl kır atlı Alıp Hırçotay, kızıl doru atlı Hıyazım Möke karşılaşmaya gelen diğer alplardır. Hara Ninci, Altın Taycı'nın yanına yanaşıp onunla sohbet eder, ona bolca içki ikram eder.
- Altın Taycı sarhoş olduğunda ona atıyla babası Hara Han'ın ülkesine gelerek yarışmasını (dolaylı olarak kendisiyle evlenmesini) teklif eder. Altın Taycı Han Sabah'ı beklediğini, onunla evleneceğini dolaylı olarak ifade eder.

- Han Tibet yarışmayı başlatır. Yarışta ters tüylü soluk yağız at önde, ardında kızıl kır at, ardından kuzguni yağız at koşar. Yorga kula at onların ardındadır. Ancak kötü şeytanlar işin içine karışmıştır. Hara Ninci Altın Taycı'yı lafa tutup içki içirdiği sırada kötü şeytanların gönderdiği kara yağız atlı Alıp Hara Tas kuru melez ağacı kütüğünü Altın Taycı'nın atının kuyruğuna bağlamıştır. Yorga kula at demir dağın üzerine ulaştığında Altın Taycı bağlı kütükleri fark eder.
- Altın Taycı Alıp Hara Moos'un yanına gidip yüzüne tükürür, tokat atar. Hara Moos ile dövüşmeye başlarlar. Durumu görerek gelen Alıp Hara Tas Alıp Hırçotay ile, Hıyazım Möke de Hara Ninci ile kavgaya tutuşurlar. Uzun bir mücadeleden sonra Hara Ninci Hıyazım Möke'yi öldürür. Hara Ninci ağabeyi Hara Moos'un yardıma koşar, fakat o yetişmeden Altın Taycı Hara Moos'u, sonra da atını öldürür. Bunun üzerine Altın Taycı ile Hara Ninci dövüşmeye başlar.
- Hara Ninci yenilmek üzere iken Altın Taycı, Alıp Hırçotay'ın Alıp Hara Tas'ın elinde zor durumda olduğunu duyar. Bunun üzerine aceleyle Hara Ninci'yi öldürmek isterken Hara Ninci kıvılcıma dönüşüp kaybolur. Altın Taycı çok öfkelenir.
- Altın Taycı Alıp Hara Tas ile dövüşmeye başlar. Alıp Hara Tas yenileceğini anlayınca yalvarmaya başlar. Ancak Altın Taycı Alıp Hara Tas'a acımaz ve öldürür. Ayı tüylü yağız atını da öldürüp derisini cesedinin üzerine atar.
- Alıp Hırçotay ile Altın Taycı atlarına binip köye giderek Tibet Han'ın evine girerler. Altın Taycı yarışı Alıp Hırçotay'ın kazandığını, Tibet Han'ın söz verdiği düğünü yapmasını ister. Böylece şenlikler başlar.

•Şenlikler başladıktan sonra içeri iki güzel kız girer. Bunlar Kün Han'ın kızları, Kün Arığ ile Ay Arığ'dır. Düğüne katılmak üzere gelmişlerdir. Yanlarında getirdikleri içkiyi de oradakilere sırayla ikram ederler. Sıra Altın Taycı'ya ulaştığında iki kız Altın Taycı'nın yanına oturup ona ikramlarda bulunup, şarkı türkü söyleyerek iki gün geçirirler. Herkes bu arada derin uykuya dalar. Alıp Hırçotay da Tibet Arığ'ın evinde uyumaya gider.

•Altın Taycı uyandığında çok sarhoş bir durumdadır. İki kız hâlâ şarkı söylemektedir. Altın Taycı uyuyacak yer bulamaz, obanın dışına çıkıp otların arasında uyur. Kızlar Altın Taycı'nın izini sürerek yattığı yere gelirler ve gerçek hallerine dönerler. Bunlar Hara Han kızı Hara Ninci ile Üzüt Han kızı Uçan Arığ'dır. Aralarında Altın Taycı'yı öldürmek üzere anlaşır. Ancak bunu yapamayacaklarına kanaat getirince Altın Taycı'yı öldürmeyip yorga kula atın kuyruğuna bağlayarak Hara Han'ın ülkesine canlı olarak götürmeye ve her şeyi bilen Çaba Hulah Huu İney'i yardıma çağırmaya karar verirler. Hara Ninci, Uçan Arığ'a, Altın Taycı ağabeyi Hara Moos'u öldürmüş bile olsa ona âşık olduğunu, Çaba Hulah Huu İney'in Altın Taycı'yı kendisiyle evlenmeye razı etmeye yardımcı olabileceğini söyler. Böylece Altın Taycı'yı yorga kula atın kuyruğuna bağlarlar. Hara Ninci kuzgun karası atına biner, Uçan Arığ ise kara tilkiye dönüşür, yorga kula atı yedeklerine alıp sessizce oradan ayrılırlar.

•Demir dağdan inerken yorga kula at Hara Ninci'nin elinden kurtulur ve Ah Han'ın topraklarına yönelir. Yorga kula at kuruğuna bağlı sahibiyle bozkırları, dağları, nehirleri aşar. Hara Ninci ile tilkiye dönüşmüş olan Uçan Arığ da peşindedir. Yorga kula at Ah Han ülkesine ulaşır. Uçan Arığ, Ah Han ülkesine girdiklerinde, Altın Arığ'dan çekindiğini söyleyerek Tibet Han'ın ülkesine geri dönmeyi teklif eder, o arada bir çare bulup Hara Ninci'nin ağabeyi Hara Moos'u iyileştirebileceklerini söyler.

- Yorga kula at Ah Han'ın yurduna ulaşır. Altın Taycı'nın küçük kardeşi, yorga kula atın ağabeyi Altın Taycı'yı çekerek getirdiğini görüp Altın Arıĝ'a haber verir. Altın Taycı'yı çözüp, temizleyip, altın masaya oturturlar. Altın Arıĝ mecazlarla, ava giden Altın Taycı'yı altı yıl beklediğini, Altın Taycı'nın ise halka alay konusu olduğunu, kardeşine ad vermek için Altın Taycı'nın dönüşünü beklediğini söyler. Küçük kardeşine sürüden açık kula atı seçmesini söyler. Altın Arıĝ da sandığından küçük kardeş için zırh, at takımları, silah vb. gereçleri çıkarır. Küçük kardeş zırhını giyinip atını eyerledikten sonra Altın Arıĝ adı konmamış kardeşine büyüklerden ad vermelerini ister. Büyükler kötü bir ad vermekten çekinerek ad verme işini Altın Arıĝ'a bırakırlar. Bunun üzerine Altın Arıĝ, küçük kardeşe Ay Mirgen adını verir. Şenlik kurulur.

- Şenlikte Altın Taycı içmeye devam ederken Ay Mirgen açık kula atına binip hayvanların hesabını tutmaya gider. Ay Mirgen halkıyla, hayvanlarla ilgilenmekte, buyruklar vermektedir. Bir gün Altın Arıĝ yanına Altın Taycı, Ay Mirgen ve Altın Çayzan'ı çağırır. Altın Taycı'nın han bey olamayacağını, kendini halka alay konusu ettiğini, Han olarak Ay Mirgen'i teklif ettiğini belirterek halkına bunu uygun görüp görmediklerini sorar. Büyükler uygun görürler. Altın Taycı ise kendisinin de han olmayı istemediğini belirterek kardeşinin han olmasını onayladığını, gerekirse kendisinin de ona destek olacağını belirtir. Ay Mirgen atına binip ava çıkar.

- Altın Arığ ile Altın Taycı oturmuş sohbet ederlerken önce atların ayak sesleri, ardından dağın üzerinden birinin Altın Arığ'ı vuruşmaya çağırđıđı duyulur. Bunun üzerine Ay Mirgen de koşup gelir. Alıp Han Hıs'ın kardeşi Han Mirgen, Alıp Hara Moos'u ve Hara Ninci'yi de yanına alarak intikam için gelmiştir. Altın Arığ Altın Taycı ile Ay Mirgen'in gelenlerle mücadele etmesini ister. İki kardeş savaşa hazırlanırlar.
- Ay Mirgen ile Altın Taycı vuruşmak için yola çıkarlar. Yolda Altın Taycı Ay Mirgen'e Alıp Han Mirgen ile dövüşmeye başlamasını söyleyerek kendisi köyün içine doğru gider. Ay Mirgen dağa çıkıp mücadeleye başlar. Hara Ninci ile Hara Moos dövüşü seyretmektedir. Dövüşerek iki gün geçtikten sonra Ay Mirgen Altın Taycı'dan yardım ister. Altın Taycı Altın Çayzan ile köyde içki içmektedir. Altın Arığ'ın yüreği dayanmaz, hemen evden çıkıp kır atına binerek dağa ulaşır. Ay Mirgen'i kurtarır. Bu arada Altın Taycı da gelir, Hara Moos ile vuruşmaya başlar. Hara Ninci ise kalkıp Ay Mirgen ile dövüşmeye başlar. Altın Arığ ile dövüşmekte olan Han Mirgen yenileceğini anlayınca yalvarmaya başlar. Ancak Altın Arığ acımaz, hem Han Mirgen'i hem de atını öldürür. Hara Moos ile dövüşmekte olan Altın Taycı da Hara Moos'u ve atını öldürür.
- Ay Mirgen de Hara Ninci'yi öldürmek üzereyken Altın Taycı yetişip Hara Ninci'yi öldürmesine engel olur. Hara Ninci'yi yere yatırır, Ay Mirgen'den de yüce dağın eteğinde yetişen dallı budaklı söğüt ağacını kesip getirmesini ister. Ay Mirgen ağacı getirince Hara Ninci'yi kuzguni yağız atının kuyruğuna bir ayağından bağlar. Diğer ayağına da söğüt ağacını bağlar. At, Hara Han'ın topraklarına doğru koşarak gider. Ay Mirgen ile Altın Taycı da evlerine dönerler.

•Yine hayat eskisi gibi devam etmektedir. Ay Mirgen hayvanların hesabını tutmaya gider. Altın Arış ile Altın Taycı ise evde sohbet ederek oturmaktadırlar.

•Bir gün yine at sesleri işitilir. Evin önünde bir alp attan iner. Bu Tazı Mne'dir. Demir dağın eteğinde göge kadar yükselen demir melez ağacı olduğunu, ayı güneşi gölgelediğini, bu melez ağacının başını eğmek gerektiğini, ayın altından altmış, yerin üstünden yetmiş alp gelmesine rağmen kimsenin eğemediğini, bunu ancak Altın Taycı'nın yapabileceğini söyler. Ayrıca Altın Taycı'yı yukarıdaki dokuz ilahın çağırdığını, yedi günün sonunda gelmezse atıyla beraber taş olacağı konusunda uyarır. Bunun zerine Altın Taycı hazırlığını yapıp yola koyulur.

•Pek çok dağları ve suları geçtikten sonra demir melez ağacına ulaşır. Pek çok alp orada Altın Taycı'yı beklemektedir. Altın Taycı'nın arkadaşı Alıp Hırçotay, Altın Taycı'nın çocukluğunda destek olup arka çıktığı dokuz kulaç boyundaki açık kula atlı Altın Teek de oradadır. Altın Taycı demir melez ağacının tepesine tırmanır. Demir melez ağacını sallayıp önce orta yerine kadar, sonra da dokuzuncu kertiğine kadar eğer. Bunun zerine kutlama yaparlar.

•Altın Taycı ve arkadaşları içki içerlerken Üzüt han kızı Uçan Arığ ile Hara Ninci yanlarında içki dolu tulumlarla gelir. Oradakilere ikram ederler. Uçan Arığ, Altın Taycı'yı tahrik etmek için melez ağacını kardeşi, alnında tek gözü olan kara gök atlı Hara Hushun'un da egebileceğini, atının iyi olduğunu iddia ediyorsa Üzüt Han'ın tayı kara gök at ile yarıştırmasını, kendisinin üstün olduğunu iddia ediyorsa da Hara Hushun ile dövüşmesini söyler. Altın Taycı yarışmayı kabul eder. Alıp Hırçotay Altın Taycı'yı sakinleştirmeye çalışsa da başaramaz. Altın Taycı diğer alplarla birlikte Hara Han'ın ülkesine yola koyulur.

•Hara Han'ın ülkesine geldiklerinde kara gök at üzerinde kötü ruhların önceden hazırladığı binicisi ile karşılarına çıkar. Alıp Hırçotay da bir genci bulup kula ata bindirir. Böylece yarış başlar. Onları kendi atıyla Alıp Hırçotay takip etmektedir. Üzüt Han'ın oğlu Üskür Molat da beraberlerinde gider. Yumuşak tüylü taya binmiş kız çocuk da arkalarından gelmektedir. Yarış başlar. Kötü ruhların kara gök atı öndedir. Yorga kula at kuyruğunda bağlı olan yedi köşeli bakır *obaa'yı* sürükleyerek güçlkle koşmaktadır. Bunu yorga kula at başlangıç noktasına gelirken atın kuruğuna Alıp Huu İney ile hizmetindeki en küçük sarı kızı bağlamıştır.

•Büyük bir kasırğa ile Alıp Huu İney gelir, kara yılan derisinden yapılmış tulumun içindeki sihirli içeceği Hara Ninci ile Uçan Arığ'a getirir. Bunu içirirlerse Altın Taycı'nın içeceğin gücüne dayanamayıp nefes nefese kalacağını, içinin yanarak ağzından alevler çıkacağını, sonra da ağzından dokuz toygar kuşunun havalanacağını, bunların da Altın Taycı'nın canı olduğunu söyler. Alıp Huu İney, kara kurbağa derisinden yapılmış tulumuyla Altın Taycı'nın canı olan kuşları tutmayı ve böylece Altın Taycı'yı ele geçirmeyi planlamaktadır. Huu İney geldiği gibi kasırğaya dönüşüp gider.

- Birden samur tüylü koyu al taya binmiş kırk örgülü bir kız çocuğu koşarak Altın Taycı'nın kula atına yetişir ve kuyruğunda bağlı olan bakır *obaa*'yı kılıcıyla keserek ayırdıktan sonra gözden kaybolur. Böylece yorga kula at tekrar hız kazanıp kara gök atın önüne geçer.
- Yorga kula at kara dağın üstüne çıktığında sahibi Altın Taycı'nın ölmüş olduğunu görür. Altın Teek atların gelip gelmediğine bakmaya gittiğinde Altın Taycı'ya zehri içirme fırsatı bulmuşlardır. Üstündeki erkek çocuk iner inmez yorga kula at ülkesine doğru kaçır. Kötü şeytanlar ona yetişemezler.
- Bu arada Tibet Han'ın ülkesinde ölen Hara Tas'ı diriltmişlerdir. Hara Tas, kız çocuğunun bakır *obaa*'yı yorga kula atın kuyruğundan ayırmasına ve yorga kula atın öne geçmesine çok öfkelenir ve kız çocuğun peşine düşer.
- Alıp Hırçotay Altın Taycı'nın ölü bedenini görür, Hara Hushun ile dövüşmeye başlar.
- Bu arada at sesleri duyulur. Altın yeledi ak kır at görünür. Gelen Altın Arığ'dır. Kara dağın üzerine Altın Taycı'nın atı yorga kula at ile Ay Mirgen'in açık kula atı gelirler. Ay Mirgen Üzüt Molat ile döğüşür. Üskür Molat onları izlemektedir. Altın Arığ terkisinden diri ıslıklı okunu çıkarır ve okuna önce Üskür Molat'ı öldürmesini, sonra da Hara Ninci ile Uçan Arığ'ı öldürmesini, en son da Alıp Hara Han'ın göğsünü delerek okluğa dönmesini söyler. Diri ıslıklı ok tüm söylenenleri yerine getirir.

• Ardından Altın Arığ, Altın Teek'in öldüğünü öğrenir. Altın Arığ Hara Tas'ı yakalar ve üç günlük mücadele sonunda onu ve atını öldürür. Alıp Hırçotay da Hara Hushun tarafından öldürülmüştür. Altın Arığ Hara Hushun ile de mücadeleye girişir. Dokuz gün dövüştükten sonra Hara Hushun ölür. Altın Arığ onun kara gök atını da öldürür. Bu arada Ay Mirgen de Üzüm Molat'ın elinde zor durumdadır. Altın Arığ yetişip Ay Mirgen'i kurtarır. Üzüm Molat ile mücadeleye girişir. Onu da atını da öldürdükten sonra Altın Taycı'nın yanına gider. Alıp Huu İney'in dokuz toygar kuşunu alarak yerin altının son katına indiğini anlar.

• Altın Arığ, Ay Mirgen'e Hara Moos topraklarından ölmüş olanları diriltecek ilacı bulup getirmesini söyler. Bulması gereken, üç boğumlu ak ottur. Ay Mirgen'i gitmesi gereken yolun çok zorlu olduğu konusunda uyarır ve bu yola ancak yorga kula atın dayanabileceğini söyler. Ay Mirgen hemen yorga kula at ile yola koyulur. Altın Arığ ise ak kır atına binip dokuz toygar kuşunun peşine düşerek Alıp Huu İney'in topraklarına gider.

•Altın Arığ, Alıp Huu İney'in topraklarına gelince atına seslendiğinde gelmesini tenbihleyerek iner, eteğinin altına da ıslıklı okunu saklar. Kendisi de Üzüt Han'ın kızı Uçan Arığ'a dönüşür. Alıp Huu İney'in evine girer. Alıp Huu İney'e Altın Arığ'ın gelmesinden korktuğunu, yok etmek için dokuz toygarı kendisine vermesini isteyerek dokuz toygarın yerini öğrenir, sonra da ıslıklı okuyla hem Alıp Huu İney'i hem de etrafındaki sarı kızları öldürür. Asıl haline dönüşükten sonra kara tulumun içindeki dokuz toygarı çıkarıp ipek eşarbına sarar, sonra ak kır atını çağırır. Böylece yer üstüne döner.

•Altın Arığ, Altın Taycı'nın yanına gidip dokuz toygarı çıkarır, tütsüleyip temizlerken Ay Mirgen yetişir. Altın Arığ üç boğumlu ak otun ucunu çiğnedikten sonra kardeşinin bedenine püskürtür. Altın Taycı nefes almaya başlayınca dokuz toygarı tek tek ağzına verir, böylece Altın taycı ayağa kalkar. Ak otun ikinci boğumu ile de Alıp Hırçotay'ı tedavi eder. Üçüncü boğumuyla da Altın Teek'i diriltir. Alıp Hırçotay ile Altın Teek kendi ülkelerine dönerler.

•Altın Arığ Altın Taycı'ya Alıp Küreldey'in ülkesine gitmesini, orada Altın Taycı'nın alacağı eş Han Sabah için bir karşılaşma düzenlendiğini, bu karşılaşmaya katılmasını, kendisinin de Ay Mirgen ile kendi ülkelerine döneceklerini söyler.

•Altın Taycı Alıp Küreldey'in yurduna gider. Karşılaşma için gelen atlar köye, alplar da evlere sığmamaktadır adeta. Altın Taycı Alıp Küreldey'in evine girer. Alıp Küreldey gelen alpları Altın Taycı'yla tanıştırır. Tozay Han'ın oğlu Tozı Möke, ablası Tolay Arığ, Timir Han oğlu Timir Teek, Hara Han'ın oğlu Alıp Hara Tay da buradadır.

- Tolay Arığ Altın Taycı'ya Altın Arığ'ın gelip gelmediğini sorar. Altın Arığ'ın geçmişte Ah Han'ı bulmak için kendi ülkesine geldiğini, suçsuz yere Alıp Han Hıs'ı öldürdüğünü, bu yüzden Altın Arığ'ı bulma umuduyla buraya geldiğini söyler. Altın Taycı da karşılaşma olan yere kızların koca bulmak için gelmeyeceklerini, evde oturup beklemeleri gerektiğini söyleyerek alaycı bir şekilde cevap verir.
- Alıp Küreldey karşılaşmanın şartlarını açıklar. Kızıl deniz kıyısında, kızıl kaya altında, kızıl tayga içinde kırk çift boynuzu olan kızıl geyiğin boynuzunu kesip getiren karşılaşmayı kazanacak, dolayısıyla Han Sabah ile evlenecektir. Karşılaşmaya katılan alplar hemen harekete geçerler. Alplar kızıl geyiği bulur, etrafını çevirir. Kızıl geyik kaar. Alplar peşine dşerler. Altın Taycı'nın sarhoşluğu tam geçmediği için umursamazca dolaşmaktadır. Ayılınca o da çabaya düşer ve bir süre koşuşturmadan sonra kızıl geyiği yakalar, boynuzunu keser, terkisine bağlayıp yola koyulur.
- Yarışanlardan Tozı Möke Altın Taycı'nın peşine düşer. Alıp Küreldey'in ülkesine önce yorga kula at ulaşır. Ancak Tozı Möke sonucu kabullenmez ve Altın Taycı ile kendisinin bizzat kapışmasını ister. Böylece kavga başlar. İki yiğit dokuz gün dvşrlenir. Tozı Möke tam yenilecekken ablası Tolay Arığ'dan yardım ister. Tolay Arığ hemen yardımına koşar. Altın Taycı ile mücadeleye tutuşur.

- Altın Taycı'nın zor duruma düştüğünü gören yorga kula at yardım çağırarak için yola koyulur. Altın Arığ, yorga kula at ile yolda karşılaşır.
- Altın Arığ, Altın Taycı'ya Tolay Arığ'ın elinden kurtarır. Bu kez Altın Arığ ile Tolay Arığ dövüşmeye başlarlar. Altın Taycı da tekrar Tozı Möke ile kapışmaya başlar. Altın Taycı Tozı Möke'yi öldürür. Bunu duyan Altın Arığ da Tolay Arığ'ı öldürür.
- Altın Taycı ile Altın Arığ köyün içine inip Alıp Küreldey'in evine gelirler. Alıp Küreldey ve eşi Kün Harahçın gelenleri ağırlar. Altın Arığ, zaferin Altın Taycı'nın olduğunu, dolayısıyla Küreldey'in söz verdiği gibi düğün yapması gerektiğini söyler. Alıp Küreldey de memnuniyetle kabul eder ve durumu halkına duyurur. Şenlik başlar.
- Kendilerine geldiklerinde altı gün geçmiştir. Altın Arığ şenliğin yedi günü geçmemesi gerektiğini hatırlatarak, dönmeleri gerektiğini söyler. Han Sabah'ın da yol için hazırlanması gerektiğini söyleyerek Altın Taycı'dan Han Sabah'ı çağırmasını ister.
- Altın Taycı Han Sabah'ın kaldığı eve gider, selam verir. Han Sabah dönmüş çathan çalmaktadır. Altın Taycı'ya dönüp cevap vermez. Bunun üzerine Altın Taycı dönüp Alıp Küreldey'in evine gider, Altın Arığ'a olanı anlatarak geri dönmek istediğini, ondan başka birini bulabileceğini söyler.
- Altın Arığ kendisi Han Sabah'ın yanına şarkı söyleyerek gider. Altın Arığ'ın şarkısı Han Sabah'ı öylesine etkiler ki hemen ayağa kalkar, Altın Arığ'a ikramlarda bulunur.
- Altın Arığ Han Sabah'ı babasının evine getirir ve annesi Kün Harahçın'dan kızının yol için hazırlığını yapmasını söyler. Han Sabah yola hazırlanır. Alıp Küreldey ile eşi gözyaşı içinde kızlarını uğurlar, hayır duaları ederler.

•Altın Arığ, Altın Taycı ve Han Sabah Altın Taycı'nın atasının yurduna gelirler. Köyde büyük Şenlik olur. Başka yerlerden gelen konuklarla Ay Mirgen ilgilenmektedir. Han Sabah'ın elli ince saç örgüsü, onun artık evli olduğunu ifade etmek üzere iki örgü haline getirilir. Şenlik günlerce sürer. Sonra günlük hayat başlar.

•Ay Mirgen akŐam ablası Altın Arığ ile yemek yerken yine at sesleri duyulur. Hizmetçi kız kapıdan girerek Altın Taycı'nın onları çağırđını haber verir. Altın Arığ ve Ay Mirgen Altın Taycı'nın evine giderler. Altın Taycı Çarık dağının altından, Çarık Talay nehrinin kıyısından Çarık Han'ın oğlu Çarık Köök'ün geldiğini söyler. Çarık Köök Altın Arığ ile evlenmek için izin istemektedir. Altın Arığ razı olur, Altın Taycı da izin verir, böylece yurdun hükümdarı olarak Ay Mirgen Őenliđi başlatır.

•Yedi gün düğün yapılır. Yedinci günün sonunda Çarık Köök yurduna dönmek ister. Altın Arığ ağızlı dilli diri ıslıklı okunu o oku taşıyacak neslin onlardan doğacağını söyleyerek Han Sabah'a teslim eder. Altın Arığ ve Çarık Köök oradan ayrılırlar.

•Bir süre geçtikten sonra Han Sabah hamile kalır. Vakti gelince bir kız çocukları olur. Çocuk büyümektedir.

•Bir gün Ay Mirgen'i Kök Han'ın ülkesine götürürler. Ay Mirgen'in Kök Han'ın kızı Kögin Arığ'ı alması uygun görülmüŐtür.

- Altın Taycı'nın yurdunda at sesleri duyulur. Altın Taycı ile Han Sabah, dokuz kulaç boyundaki açık kula atın sahipsiz olarak durduğunu görürler. At dile gelerek sahibi Altın Teek'in Alıp Hırçotay ülkesinde alplara yenildiğini haber verir. Orada Közer Han'ın iki oğlu Ottığ Kös ile Hannığ Kös'ün, üç kulaklı gök kır atlı Kögey Kös kardeşlerin de bulunduğunu, Alıp Hırçotay'ın öldüğünü ve çocuğunu kızıl kır atın kaçırıp götürdüğünü söyler. Altın Taycı zırhını kuşanarak yola çıkar.
- Ay Mirgen'in yenildiğini haber alan yengesi de hemen yardımına gider, alplarla dövüşüp yarışı kazanır ve Kögin Arığ'ı alıp eve dönerler.
- Ay Mirgen'in düğününe halası Altın Arığ, eniştesi Çarılı Köök ve oğulları Altın Arçol da gelir. Döneceklerken Han Sabah Altın Arığ'dan çocuğuna ad vermesini ister. Altın Arığ zırhını Altın Taycı'nın çocuğuna verdikten sonra adını Samur tüylü koyu al atlı Han Tolay Arığ koyar. Han Tolay Arığ babası Altın Taycı'nın peşinden gideceğini söyler. Altın Arçol da ona katılır. Birlikte yola koyulurlar.
- Altın Arçol ile Han Tolay Arığ Közer Han'ın yurduna ulaşırlar. Gök dağın üstünde Altın Taycı ile Kögey Kös mücadele etmektedir. Ottığ Kös ile Hannığ Kös ise dövüşü izlemektedir. Han Tolay Arığ önce Ottığ Kös ile dövüşür. Mücadele dokuz gün sürer. Dokuz günün sonunda Ottığ Kös ölür. Hannığ Kös'ü ise Altın Arçol öldürür.

- Han Tolay Arığ Közer Han'ın gök kayanın kapısında dua edip saçı yapmakta olduğunu görür. Közer Han dua edince gök kayanın kapısı açılır. Oradan kılıç boynuzlu boz boğa ortaya çıkar. Boz Boğa Han Tolay Arığ'a saldırır. Han Tolay Arığ kılıç boynuzlu boz boğa ile mücadeleye başlar.
- Altın Arçol, Kögey Kös ile dövüşmektedir. Ancak tam Kögey Kös yenilecekken sise dönüşüp kaybolur. Altın Arçol, Kögey Kös'ün peşinden gök kayanın içine doğru koşarken birden kendini kırk dişli deri işleme aletinin içinde bulur. ,
- Han Tolay Arığ ise kırk gün boyunca kılıç boynuzlu boz boğa ile mücadele eder. Boğanın gücü tükenir. Han Tolay Arığ yedi uçlu mızrağı ile boğayı öldürür. Boğanın boynuzlarını gök kayaya geçirir. Boğa öylece boynuzları gök kayaya geçmiş olarak kalır. Gök kayaya da kılıcıyla "Kılıç boynuzlu boz boğayı kendine güvenen alp gelirse buradan koparsın. Kendine güvenmeyi ise Han Tolay Arığ'ın yaptığı şeyi görüp uzaktan geçip gitsin", diye yazar. Gök dağa doğru yola koyulur.
- Altın Arçol deri işleme aletinden kurtulup gök kayadan dışarı çıkar. Gök dağa doğru yola koyulur.

- Altın Arçol, Han Tolay Arış ile giderken saçı sakalı birbirine karışmış ve zayıflamış bir halde olan Altın Taycı dayısı ile karşılaşır. Alıp Hırçotay'ın oğlu Hannığ Hılıs da buraya ulaşır. Hannığ Hılıs'a Kızzer Han'ın sürdüğü halkını ve mallarını yurduna döndürmesini söyler. Altın Arçol ile Han Tolay Arığ da Kızzer Han'ın sürdüğü diğer hanların halklarının ve hayvanlarının yerlerine gönderilmesini sağlar. Gök dağın üzerinden ayrılırken Hannığ Hılıs'a babası Alıp Hırçotay'ı ve Altın Teek'i iyileştirmesini söyler. Birbirlerine daima destek olacaklarını söyleyerek vedalaşırlar. Altın Arçol dayısı Altın Taycı'yı kendi ülkesine çağırır. Altın Taycı kabul eder. Han Tolay Arığ ise babasının yurduna döner.
- Altın Taycı'nın yorga kula atı yurduna dizginini sürükleyerek gelir, dile gelip Altın Taycı'nın Çarlı Köök'ün ülkesinden sarhoş durumda gelirken gök kır atlı Kögey Köz tarafından yolda pusuya düşürüldüğünü, babasının cesedinin ak yazının ortasında kaldığını söyler.
- Bunun üzerine Han Tolay Arığ babasının bedenini bulmaya gider. Babasının cesedini bozkırın ortasında bulur, kula atına yükler, eve götürür.
- Han Sabah Kögey Köz'ün öldürdüğünü ancak bengi su ile yaşam suyunun dirilteceğini söyleyerek, bu suları bulma görevini Han Tolay Arığ'a verir. Han Tolay'ın kanatlı kuşun, yırtıcı hayvanların bile gidemediği kara yerin kenarı, gökyüzünün dibi olan yere gitmesi gerekmektedir. Önce dokuz günde içinden geçebileceği kızıl kum bozkırını geçmesi gerekmektedir. Atı batmadan geçmeyi başarırsa ardından ateşli bozkırı yanmadan geçmeleri gerekecektir. Ateşli bozkırı geçince kızıl kayanın aşağısında akan üç ayrı dere karşılarına çıkacaktır. Kızıl kayanın orta vadisinde ise kız suretinde olan kızıl taş durmaktadır. Onun saç memesinden yaşam suyu, sol memesinden ise bengi su akmaktadır. Han Tolay Arığ bengi su ile yaşam suyunu getirmeye ant içip yola koyulur.

- Han Tolay Arığ atı koyu al at ile dokuz günlük kızıl kum bozkırını güçlüklerle geçer. Ateşli bozkırı da büyük zorlukları aşarak altı günde geçerler. Ateşli bozkırda ateşler içinde kalıp, acı içinde kıvrılırken yuvarlanarak kızıl kayanın dibindeki nehre düşen Han Tolay Arığ kızıl kayanın orta vadisindeki kız suretindeki kayayı görür. Kayanın üzerinde “Bengi su ile yaşam suyu ölmüş kalmışı diriltir” yazılıdır.
- Han Tolay Arığ bengi su ile yaşam suyunun birleşerek aktığı nehre yuvarlandığını anlar. Bengi su ile yaşam suyundan alıp önce atına verir. Atı ayağa kalktıktan sonra da tekrar tulumları babasına götürmek üzere doldurup yola koyulur.
- Babasının yurduna ulaşır. Halk sevinçle karşılar. Ay Mirgen çocuğu Altın Kiris’le Han Tolay Arığ’ı karşılayıp eve getirirler. Tulumlardaki bengi su ve yaşam suyu ile Altın Taycı’yı diriltirler. Herkes mutlu bir biçimde masanın etrafında oturur. Bu arada Ay Mirgen’in çocuğu Altın Kiris Közer Han’ın kızı Kögey Kös’ü nasıl kovalayıp yakaladığını anlatır. Sonra Han Tolay Arığ kendi yolculuğunu anlatır.
- Altın Arçol Kibis Han’ın kızı Kigdey Han için düzenlenen karşılaşmaya katılmak üzere yola çıkar. Karşılaşmayı kazanıp Kigdey Han’ı babasının ülkesine getirir.
- Altın Taycı ve Han Sabah, Ay Mirgen ile Kögin Arığ da Altın Arçol’un düğününe giderler. Düğünden dönerken Alıp Hırçotay’ın oğlu Hannığ Hılls Han Tolay Arığ’ı istemek için gelir. Büyükler uygun görür. Ay Mirgen’in oğlu Altın Kiris’e Altın Teek’in kızı Altın Tana’yı alırlar.

- Altın Taycı hanlık makamını Ay Mirgen'den alıp oğlu Altın Kiris'e verir. Böylece Altın Taycı ile Ay Mirgen artık köşelerine çekilmeye karar verirler. Atlarını da ihtiyaç duyup çağırıldıklarında gelmelerini söyleyerek serbest bırakıp sürüye karıştırlar.
- Ah Han'ın çocukları mutluluk içinde hayatlarına devam ederler. Uzaktaki düşmanları onların kahramanlıklarını duyduklarından, yakındakiler ise kahramanlıklarına şahit olduklarından saldırmaya cesaret edemezler.

Kaynak:

KİLLİ YILMAZ Gülsüm (2013) *Hakas Destanları IV: Altın Taycı*,

Ankara: TDK Yayınları

KULAGAŞEVA Z. İ. (Haz.) (1973) *Altın Taycı*, Abakan

<https://nbdrx.ru/pdf/FOLKLOR/bx0000403/index.html>